

VISSZAEMLEKEZÉSEK A TANSZÉK TÖRTÉNETÉRE

1939 – 1948

PONORI THEWREWK Aurél

Magyar Csillagászati Egyesület, Csillagásztörténeti Szakosztály
E-mail: ponori@dtnetwork.hu

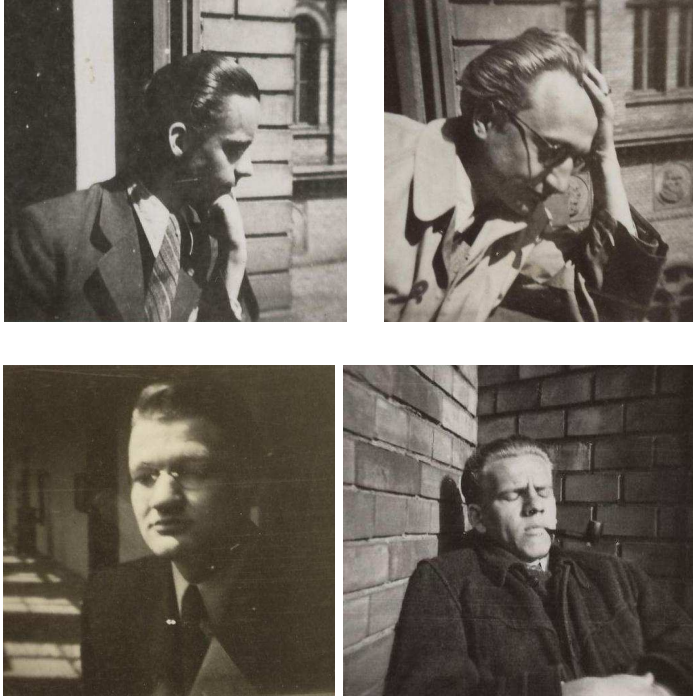
Abstract: Recollections on the History of the Department of Astronomy, 1939–1948

My official relationship to the Department of Astronomy of the University of Sciences in Budapest, as a student and later assistant, lasted from 1939 to 1948. In what follows I briefly present my memories of this period.

Kivonat:

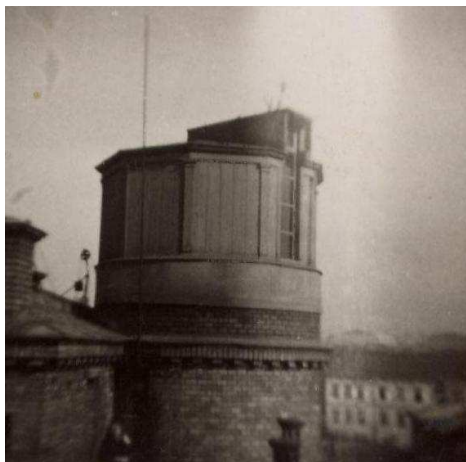
Hivatalos kapcsolatomban a budapesti Tudományegyetem Csillagászati Tanszékével, hallgatóként majd gyakornokként, 1939-től 1948-ig tartott. Az alábbiakban az ezen időszakra vonatkozó emlékeimet ismertetem röviden.

A nagykanizsai piarista gimnáziumban szerzett érettségi bizonyítvánnyal jelentkeztem a “Budapesti királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Kar”-án és a “Budapesti m. kir. Középiskolai Tanárképzőintézet”-ben, mint “mennysiségtan-természettan” szakos tanárjelölt. Minthogy 13 éves korom óta csillagász pályára készültem, jelentkeztem a Csillagászati Tanszék vezető Wodetzky József professzor úrnál a Tanszékhez tartozó Csillagászati Intézetben, és attól kezdve bejáratos voltam oda. Minden lehetséges csillagászati kollégiumot felvettem és kollokváltam belőlük (Általános bevezetés a csillagászatba; A holdmozgások elmélete; Nap- és holdfogyatkozások elmélete; Égi mechanika; Bevezetés az asztrofizikába; Asztrofizika). Az előadásokon általában három “kezdő” vett rész (rajtam kívül Guman István, továbbá Strommer Gyula, a Műszaki Egyetem hallgatója, később ott az ábrázoló geometriai tanszék

1. ábra: A cikkben említett hallgató-társak a 20. század közepe táján. Soronként balról jobbra: Ponori Thewrewk Aurél, Guman István, Strommer Gyula, Palugyay György

professzora.) Az első tanulmányi évben három "idős" doktorandusz csillagász is jelen volt a Wodetzky-előadásokon: Kulin György, Abaházi Richárd és Tomasits Béla. Abban az időben Tolmár Gyula tanársegéd, Haáz István Béla pedig gyakornok volt. Ők vezették a műszerkezelési és észlelési gyakorlatokat. Wodetzky professzor úr Párizsban végezte csillagászati tanulmányait, és az égi mechanika klasszikus hazájából visszatérve előadásain erősen érződött az ilyen irányú érdeklődése. Egyik utolsó képviselője volt az Einstein-féle relativitáselméletet nem elfogadó tudósoknak. Amikor Tomasits Béla doktorátus megszerzése ügyében jelentkezett nála, azt kérdezte, mi lesz a disszertációja. "A relativitáselmélet csillagászati bizonyítékai" — volt a válasz. A professzor igen udvariasan felkérte, választana egy másik témát.

2. ábra: A Tanszék oktató távcsövének kupolája a Múzeum körülton a 20. század derekán

Wodetzky professzor-igazgató 1942-ben, elérvén hetvenedik életévét, nyugalományba vonult.

A Csillagászati Lapok akkor megjelent 1942/1-2. számát tanítványai cikkeiből állította össze a két szerkesztő, Detre László és Lassovszky Károly. A Tanszék és az Intézet egy évig kinevezett vezető nélkül működött. Megbízott vezető Kerékjártó Béla matematika professzor volt, aki rendszerint analitikus, algebrai, projektív, szférikus és differenciálgeometriát adott elő a matematika-fizika szakos hallgatóknak. Az “interregnum” évében (1942/43) a tanszéken ő égi mechanikai, Detre László asztrofizikai témákat adott elő. Kerékjártó professzor kért fel, hogy az Intézetben díjtalan gyakornok legyek. Ezt a funkciót el is vállaltam, a hivatalos kinevezés 1944-ben érkezett meg. (A másik gyakornok az igen tehetséges, és 1942-ben a katonai szolgálata közben tragikus hirtelenséggel elhunyt Palugyay György volt.)

A gyakornoki feladatok közé tartozott a posta átvétele, a telefonügyelet, a könyvtár kezelése, a pontosidő-szolgálat, a kupola és a távcső rendbentartása, az érdeklődők leveleire való válaszadás, stb.

Nem volt minden izgalomtól mentes a várakozás az új igazgatóra. Tudtuk, hogy két jelölt van: a Svábhegyi Csillagvizsgáló obszervátora, Detre László, és igazgatója, Lassovszky Károly. Detre protestáns lévén a kormányzói, a katolikus

Lassovszky a hercegprímási körök támogatásában bízott. Végül a Tanszékre és az Intézetbe Lassovszky, a Svábhegyi Csillagvizsgálóba Detre került igazgatóként.

Az új igazgató igyekezett felújítani az Intézet könyvtárát, és túlnyomó égi mechanikai profilját asztrofizikai munkákkal és publikációkkal egyensúlyba hozni. A német és francia nyelvű szakmunkák mellé egyre több angol nyelvű kiadvány került. A díjtalan gyakornokok fő elfoglaltsága jó ideig az Intézet pecsétjének beütése volt a könyvtári könyvek 11., 111. stb. oldalaira.

Utolsó tanárvizsgámat 1944. szeptember 22-én tettem le — és néhány nap múlva megkaptam az október 5-ére szóló katonai behívómat.

Katonai szolgálatom, majd amerikai, és túlnyomórészt francia fogságom után 1946 májusában térhettem vissza Budapestre. Özvegy édesanyám közben meghalt, lakásomat kisajátították, ingóságaim elkallódtak, megélhetésről kellett gondoskodnom. Lassovszky igazgató úrtól meglepetve értesültem, hogy még mindig (díjtalan) gyakornok vagyok a Tanszéken. A háború, az ostrom nem sok kárt tett az Intézetben, amely a nehézségek ellenére is szép fejlődésnek indult. Sajnos kevés időm maradt a tanszéki munkákra. 1948-ban még beadtam doktori disszertációként a Bibliával kapcsolatos kronológiai tanulmányomat (*Az Exodus és a gibeoni csata idejének csillagászati-kronológiai meghatározása*), de az igazgató nem vállalta ennek szakmai bírálatát. 1949-ben nyugállományba küldték, az én gyakornoki állásom is megszűnt.

Kapcsolatom ekkor sok évtizedre megszakadt a Tanszékkal és az Intézettel.